

1.4 Павло ПАВЛЕНКО. МОДЕРНІЗАЦІЯ В ПОЛІТИЗАЦІЇ РЕЛІГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЇЇ РОЗШИРЕННЯ Й ІНТЕГРАЦІЇ У СЕКУЛЯРНОМУ СВІТІ

Ми живемо в час, коли релігійний світогляд стрімко втрачає свою популярність. За даними Gallup International Association, яка вивчала рівні релігійності у 57 країнах світу, що охоплює близько 70% населення планети, більше половини землян, а саме 59%, вважають себе релігійними людьми, натомість 23% заявили, що вони не є релігійними, а 13% взагалі відносять себе до переконаних атеїстів. Відтак разом 36% осіб не мають релігійних переконань. Ці дані доводять той факт, що за останні роки з релігією порвали 9% людства.⁷⁵

1) Сьогодні в європейських країнах невіруючими вважають себе чи не половина громадян. А якщо брати до уваги іншу половину, то її здебільшого складають особи, які лише формально відносять себе до якоїсь конкретної релігії. Відтак цілком очікуваним постає і проведене у Великій Британії інтернет-виданням Huffington Post і компанією “Survation”, що спеціалізується на дослідженнях ринку, опитування, за результатами якого більшість жителів цієї країни — 60% респондентів — переконані, що в моральному сенсі релігія приносить більше шкоди, ніж користі; що релігія шкідлива для суспільства. При цьому, з ними згодні 20% релігійних людей: вони вважають, що релігія є причиною “насильства, нетерпимості та іншого зла”. Більше чверті з 2004 опитаних повідомили, що, на їхню думку, атеїсти добріші, ніж побожні люди. А 55% респондентів взагалі переконані в тому, що моральні якості людини не залежать від того, чи є вона релігійною, а чи ж ні⁷⁶.

Людство поступово відвертається від релігії. Причини цього — в самій релігії: з одного боку, в її нездатності пристосовуватися до сучасного світу, неспроможності пояснювати тих процесів, світоглядних трансформацій, які переживає сучасна людина, а з іншого - в аморальності служителів культу, розмиванні традиційних моральних цінностей, руйнуванні інститутів шлюбу, сім'ї. Втрата популярності релігії відзначає той факт, що вона здійснює ставку на віруючого, так би мовити, “взагалі”, розглядає його в непорушних століттями координатах віровчення, а тому безпідставно прагне регулювати його буття в сучасному світі приписами священних текстів, час написання яких сягає декількох тисячоліть і які, зрозуміло, зорієнтовані на людину, яка жила в умовах рабовласницького суспільства. Тому й не дивно, що ті тексти й традиція, що ґрунтується на них, здатна запропонувати людині XXI століття лише рабовласницьку (від сили феодално-монархічну) модель міжлюдських відносин з відповідним ставленням до світу, розумінням людини та її місця в

⁷⁵ Корреспондент: Епоха безбожників. Чому в мире стремительно падает количество верующих // Корреспондент. - 29 августа 2012: [Електрон. ресурс]. - Режим доступа: <http://korrespondent.net/world/1388249-korrespondent-epoha-bezbozhnikov-pochemu-v-mire-stremitelno-padaet-kolichestvo-veruyushchih>

⁷⁶ Опрос: Религия приносит больше вреда, чем пользы // LraTVAKAN.COM. - 12 Ноябрь, 2014: [Електрон. ресурс]. - Режим доступа: <http://lratvakan.com/news/114094.html>

ньому, морально-етичними нормами. Нинішнє християнство у своїй неспроможності підтримати свого вірного, здатне тільки підштовхувати його ненавидіти світ, спонукати зректися його, а зрештою у такий спосіб виховуючи слабку особистість, яка й може, що лишень ховатися від цьогосвітних проблем у шкарлупу власної релігійності.

Тому не дивно, що все частіше (і навіть у християнському середовищі) можна почути висновки на зразок таких: “Християнство вже давно себе дискредитувало”; “Християнство — це застарілий підхід до релігії”. А відтак слід відмовитись від “традиційного християнства” на користь нового, “агностичного християнства”. Це означає, що “йому потрібно стати таким собі західним буддизмом”. З’являються судження, що “Ісус прийшов, щоб зруйнувати старе царство, чим по суті й були старі вірування”, що “християнству потрібно оновитися, інакше вона помре”, “потрібна модернізація”, бо ж “не можна в ХХІ столітті вірити в міфи, в які вірили кілька тисяч років тому” (77).

Подібні думки небезпечні тільки для церковних функціонерів. Не випадково Московський Патріархат словами свого глави Патріарха Кирила називає “глобальною ересю людинопоклонства” все, що бодай опосередковано може зашкодити авторитету Церкви як авторитету церковників, доводячи, що насправді, принаймні в російському православ’ї, віру в Бога давно підмінили вірою у “священноначаліє”. “Ми бачимо, як робляться зусилля в багатьох процвітаючих країнах законом затвердити право будь-якого вибору людини., - повчає очільник російського православ’я. - Сьогодні ми говоримо про глобальну ересь людинопоклонства, нового ідолопоклонства, яке викидає Бога з людського життя. ... Ми повинні захищати православ’я” (78).

З позиції церковного керівництва, “право вільного вибору”, “права людини” насправді слід розуміти, як “обов’язок” підкорятися Богу. Хоча, мовляв, “християнство повернуло людям серйозне ставлення до свого світоглядного і релігійного вибору і відстояло їхнє право на вибір” (79), водночас підкреслюється, що “Бог наділив нас правом (і обов’язком) слідувати Його закону” (80). Але як, яким чином? — Якщо “право” водночас є “обов’язком”, то саме по собі право вільного вибору, зокрема право обирати світогляд, заперечується. Право не може бути водночас і обов’язком, як і обов’язок — правом. Це — абсурд! Але якраз абсурд в історії християнства часто й виставлявся в якості світоглядної норми, віроповчальної максими. — “Credo quia absurdum!”, як колись проголосив Тертулліан (81).

77 Варич Отто. Християнству нужен ребрендинг // Атеистическая религия. - Мау 7, 2014: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://medium.com/varych-blog/c188ca13d816#.5a8uqiv3e>

78 Патріарх Кирилл призвал к защите веры от "глобальной ереси человекопоклонничества" // Интерфакс. - 20 марта 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.interfax.ru/russia/499346>

79 Что христианство принесло миру? Несколько глав из книги А.Кураева “Что подарило христианство миру?": [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://medium.com/intresting-books/2d94fbde8eda#.bgw9dk4t4>

80 Что на самом деле сказал Патриарх о правах человека // Религия и право. - 22 Марта 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://www.sclj.ru/massmedia/detail.php?ELEMENT_ID=6839&SECTION_ID=445

81 Лат. “вірю, бо абсурдно” (“вірю, бо безглуздо”). Цей вислів традиційно приписують Тертулліану (II-III ст.ст.).

Донедавна вважалось, що найпоширенішою формою організації релігії є релігійна громада, церква (переважно в православ'ї) як об'єднання віруючих на основі спільних віроповчальних уявлень, обрядів, традиції. Проте останні десятиліття показують, що громада вже не постає єдиним інститутом організації віруючих: з'являються нові релігійні об'єднання (міжконфесійні, міжрелігійні організації), які мають громадську, громадсько-політичну, міжнародну (трансатлантичну, трансконтинентальну), гендерну, вікову чи професійну орієнтацію. Постаючи в якості нових форм організації релігії, вони водночас є засобами її поширення, кажучи це мовою сучасного католицизму, “нової євангелізації”, зорієнтовані на виконання комунікативної й інтеграційної функцій серед віруючих, але найголовніше — на модернізацію релігійної сфери, збереження авторитету релігії у світі.

Нині з'явилися різного роду асоціації на кшталт “журналістів, видавців і мовців”, “християн-юристів”, “християн-підприємців” “молодих підприємців-християн”, “художників-християн”, “християнських медсестер і волонтерів”, “християн-лікарів”, “християн спортсменів”, “християнських психологів”, “християн-педагогів”, навіть “християн-науковців” тощо. В Україні наявна спільнота «християн-вчених Академії наук». Зазвичай подібні асоціації існують лише на папері, оскільки справді професійних юристів, художників, психологів, не кажучи вже про спортсменів, у межах конфесій не так вже й багато, а ті, які там є, до тих асоціацій часто мають лише умовне відношення. Пригадуємо, як десь років 10-15 тому в Україні широко рекламувалися установчі з'їзди різного роду християнських асоціацій. Проте далі за ця справа з більшості новостворених організацій так і не пішла. За задумами їх засновників, подібні асоціації, спілки, товариства за професійною ознакою повинні виконувати функції “легальних” виходів релігійних організацій у світ, що напряду вони робити це не завжди можуть (приміром, у християнстві подібне може констатуватися як єресь). По суті, йдеться про інструмент непрямого впливу на світське суспільство, з метою його “орелігійнення”, а в окремих випадках й ідеологічного контролю над ним, навіть політичного тиску на нього.

Окремо слід зауважити про практику соціального служіння конфесій, яке є виявом благочинства, але яке водночас подібне й до місіонерської роботи. “Соціальне служіння церкви — це не окремий проект, а те чим повинен займатися кожен віруючий від щирого серця і кожного дня”.⁸² “Це євангелізація ділами”⁸³ і спрямована вона, попри благородну гуманітарну місію, також, поперше, “на збільшення чисельності організацій і розширення сфери їх впливу на соціум”, “розповсюдження своїх переконань серед послідовників інших релігій і невіруючих”, що часом може виступати навіть провокатором конфліктів на релігійному ґрунті, а по-друге, на “формування їхнього

82 Соціальне служіння // Перша Бориславська церква євангельських християн-баптистів: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://ebcborislav.com.ua/index.php/2015-03-20-18-00-06/social-service.html>

83 Соціальне служіння // Об'єднання церков «Спасіння»: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://spasinnya.com/uk/socialne-sluzhinnya>

позитивного іміджу у суспільній свідомості і як привід для встановлення контактів із представниками державних та інших соціальних установ”.⁸⁴

Статутні положення низки християнських громадських об'єднань зазвичай зводяться до одного — “знайти спільні можливості проповідувати Євангеліє, ділилися досвідом християнського способу життя”⁸⁵, використовувати ширші, ніж ті, які має релігійна організація, механізми впливу на світське суспільство з тим, “щоб впливати на світ і розказувати про Ісуса Христа”.⁸⁶ Тобто, являючись громадськими організаціями, їхня діяльність є релігійною, спрямована на реалізацію релігійних потреб. Подібні громадські об'єднання, по-перше, зорієнтовані на об'єднання віруючих у межах однієї конфесії; по-друге, спрямовані на популяризацію й утвердження авторитету тих релігійних організацій, від імені яких вони діють чи інтереси яких представляють; по-третє, передбачають формувати позитивний імідж релігійної організації в суспільстві і в такий спосіб посилити на нього свій вплив, а з іншого — мати можливість впливати на інші релігійні організації.

Під прикриттям “напіврелігійних”, “білярелігійних” чи “біляцерковних” громадських об'єднань часто ховається практика прозелітизму, який у полірелігійному, поліконфесійному суспільстві небажаний із моральної точки зору, а в окремих країнах заборонений на рівні законодавства. Мова йде про, так зване, “перенавернення” віруючих. Такі громадські організації є “доброю” лазівкою для цього. Зрозуміло, в країні, в якій прозелітизм заборонений (як правило, це ісламські країни), а чи ж релігія більшості є “державною” релігією (прикладом тут є Греція)⁸⁷, подібна практика неможлива, оскільки релігія більшості через низку ухвалених “під неї” законів, нормативних актів, юридичних положень тримає релігійну ситуацію в країні під власним контролем, блокуючи все, що може становити бодай найменшу загрозу для її домінантного існування.

Приклад: модель державно-церковних відносин у сучасній Росії. І хоча закони про богохульство (з мотивацією “образа релігійних почуттів”, “образа почуттів віруючих”, “образа віруючих”, “блудність”, “святотатство”) існують у багатьох країнах, але в російському варіанті йдеться про прискіпливе, надумане, провокативне використання закону з метою політичного утвердження російського православ'я в суспільстві, по суті його одержавлення.⁸⁸

84 Богдановський І. Добродійна діяльність нетрадиційних релігійних рухів як форма їхньої соціальної активності // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2010. – № 661. – С. 79.

85 Бізнесмени-адвентисти України створюють свою асоціацію // Церковь Адвентистов Седьмого Дня в Украине. - 08.12.2015: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: http://www.adventist.org.ua/news_zakarpattya_business.html

86 Про FCA // Асоціація християн спортсменів: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://fcaukraine.org/fca-ukraine/about-fca/>

87 Дворніченко Д.Ю. Позиція європейського суду з прав людини щодо прозелітизму: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: https://www.academia.edu/20939964/ПОЗИЦІЯ_ЄВРОПЕЙСЬКОГО_СУДУ_З_ПРАВ_ЛЮДИНИ_ЩОДО_ПРОЗЕЛІТИЗМУ

88 Сеньшин Євгеній. «В здоровому не будуть писати проти православ'я, заявила судья. І мене положили в психбольницю» // Знак. - 3 Марта 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу:

Політизація релігійної сфери — один із дієвих засобів посилення релігією свого впливу на суспільство, інструмент монополізації релігійної сфери. Розширюючи свою складову в бік політичного поля, релігійні організації запроваджують мережу напіврелігійних спільнот, біляцерковних як “гібридних” релігійних організацій (братств, товариств, союзів), які б дозволили релігійним організаціям беззастережно вливатись у світське суспільство, ставати його частиною, а християнським організаціям “вдало” змирщуватись, при цьому залишаючись начебто в стороні від політики, формально утримуючи євангельський статус бути “не від світу цього”. З огляду на все це, ходить не про секуляризацію, і не про теологію „безрелігійного”, „приземленого” чи „мирського” християнства, а саме про “гібрид” християнства і світськості, розбудову якогось “громадянського християнства” і навіть “атеїстичного християнства”, яке, буде повноправною частиною світу і водночас начебто стоятиме поза ним.

Так, міжцерковні союзи та місії в межах протестантизму доволі своєрідно реалізують універсальне прагнення євангельського християнства до вселенськості. З одного боку, формально зберігаючи позанаціональний, космополітичний, глобальний статус, а з іншого - розробляють вектори впливу на нації, з відповідним формуванням громадянського світогляду. Приклад: оскільки в протестантизмі глобалізаційний рух проявлений у скасовуванні національних кордонів своїх церков — в об’єднанні у трансконтинентальні союзи та місії, то на пострадянському просторі подібне передбачає створення якихось “євразійських союзів” чи “слов’янських місій”, які, так чи інакше, передбачають змусити протестантські конфесії діяти за правилами Кремля і Московського Патріархату. За отим протестантським “євроазійством” стоїть одне — уніфікація протестантизму на пострадянському просторі за радянськими “канонами”, перетворення його (протестантизму) на пропагандистів російського неоімперського світогляду. Євроазійська ідеологія протестантизму в політичному сенсі тут дублює російсько-православну ідеологію “русского мира”. Підтримка окремими лідерами протестантських церков Росії сучасної Путінської політики лише підтверджує це (наприклад, позиція лідера російських п’ятидесятників С.Ряховського, який палко підтримує В.Путіна, підло схвалює сучасний політичний курс РФ⁸⁹). Ось, як це описує Роман Лункін, провідний науковий співробітник Інституту Європи РАН. “Протестанти поділяють відповідальність за політичний розвиток країни. ... Символом влади євангельського руху став єпископ Сергій Ряховський, який повністю прийняв на себе удар політичного ритуалу. Зустрічі і рукоштовання,

<https://www.znak.com/2016>

0303/intervyu_pervogo_rossiyanina_kotorogo_sudyat_za_oskorblenie_chuvstv_veruyuchih

89 Пятидесятники не станут инструментом "оранжевой" революции // Интерфакс. Религия. - 13 июня

2005: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: [http://www.interfax-](http://www.interfax-religion.ru/catholicism/?Act=interview&div=27&domain=2)

religion.ru/catholicism/?Act=interview&div=27&domain=2; Сергей Ряховский на службе у Путина // Russian West.

- 28 Ноябрь 2013: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.russian-west.com/news/religiya/10580>; “ТБН-

Россия”: епископ Сергей Ряховский получил благодарность от Владимира Путина // ТНБ: Всемирное

общественное телевидение: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: [http://tbn-tv.ru/tbn-rossiya-episkop-sergej-](http://tbn-tv.ru/tbn-rossiya-episkop-sergej-ryahovskij-poluchil-blagodarnost-ot-vladimira-putina/)

ryahovskij-poluchil-blagodarnost-ot-vladimira-putina/

дружба з депутатами і сенаторами впливають і на служителів, і на чиновників у регіонах. Світогляд євангельських церков відображає суспільну свідомість росіян. Слідом за значною частиною російського суспільства пастори відмовилися від своїх прозахідних симпатій, багато хто підтримує Путіна і його політику щиро і ґрунтуючись на патріотичних почуттях”.⁹⁰

Але найважливішим для нас у позиції російських протестантів постає те, що обов'язково слід враховувати, коли хто з українських протестантів, наголошуючи на своїй “аполітичність”, водночас є членом якоїсь із “євроазійських” місій, союзів і асоціацій. “Криза в Україні показала, що протестанти (в Росії — П.П.) невіддільні від суспільства, яке значною мірою співчуває жителям Донбасу і розуміє жителів Криму”.⁹¹ Тому позиція російських протестантів є відкрито проросійською, пропутінською. Оскільки найбільш чисельні українські протестантські спільноти, зокрема баптисти й адвентисти, задаяні в євразійстві (це б то кирило-путінівському «русском мире»), то відзначати в Україні 500-літній ювілей протестантизму, означало б вінчувати тих, хто нині опосередковано у нас працює проти відродження українства, розбудови нашої незалежної держави.

То ж, що стосується протестантів України, то слід визнати те, що вони діють на догоду своїм «русским братьям во Христе». При цьому, на відміну хіба що українських п'ятидесятників, наші протестанти не поспішають висловлювати свої проукраїнські погляди, аби, як вони твердять, з одного боку, щоб не бути звинуваченими у “націоналізмі”, а з іншого - щоб, мовляв, не провокувати протистояння серед віруючих у громадах, бо ж серед віруючих “можуть бути” особи як проукраїнської, так і антиукраїнської політичної орієнтації (цебто вони або ще не знають, хто є хто серед них, або не хочуть знати, або знаючи, воліють не акцентувати на цьому). Саме тому вони, бач, змушені бути “аполітичними”. Подібна “аполітичність” притаманна особливо для українських адвентистів, а також для Свідків Єгови, деяких неохристиянських і неоорієнталістських груп. До речі, на відміну від згаданих вище російських п'ятидесятників, українські п'ятидесятники, особливо їх очільник М.Паночко, якраз активні в громадсько-політичному просторі, відкрито доводять свою громадянську позицію, позиціонують себе українськими патріотами.

Церква сьогодні прагне вийти за рамки Церкви-інституту, проявляючи себе в нехрамових як нетрадиційних формах — неформальних типах спільнот (товариствах, братствах, асоціаціях, клубах, гуртках), які сповідують ідеї про позацерковне християнство. Як зауважує М.Черенков, “у цих місцях церква як спільність відчувається сильніше, ніж усередині самої церкви як храму”.⁹² Нетрадиційна спільнотність віруючих змінює усталені погляди про Церкву і

90 Лункин Роман. Евангельские церкви в России: путь от гонений к вершинам власти // INVICTORY. - 24 апреля 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.invictory.com/columns/569/>

91 Там само.

92 Черенков Михаил. Новые форматы церковности как ответ на кризис церкви // Религія в Україні. - 14.02.2012: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.religion.in.ua/main/bogoslovya/14623-novye-formaty-cerkovnosti-kak-otvet-na-krizis-cerkvi.html>

церковність: оскільки Церква, згідно з Євангелією, являє собою об'єднання віруючих, то будь-яка організація віруючих у нетрадиційних позахрамових інституціях також мусить вважатися Церквою. По суті, мова йде про відновлення Церкви як еклесії євангельського зразка. — “...Де двоє чи троє в Ім'я Моє зібрані, там Я серед них” (Мт. 18:20).

Церковність змінює своє значення, перестає асоціюватися виключно з Церквою як інститутом, з кліром. Не Церква, а позацерковне християнство стає реальним об'єднанням віруючих “довкола Христа”. “Духовність поза релігією, релігійність поза церквою, віра поза інститутом — ці дивні можливості стали раптом затребуваними на тлі занепаду ієрархічної, системної церковності”.⁹³ Нетрадиційні християнські інституції, громадські рухи, об'єднання, асоціації доводять, що християнство починає виходити за межі церковної огорожі, стає відкритим, зрозумілим перш за все для християн. Яскравим прикладом тут постають харизмати, свідки Єгови, численні неохристиянські громади, групи з вивчення Біблії, Церква серед яких розуміється, як живе й дієве зібрання віруючих, про яке, власне, й повідомляють перші розділи Дій апостолів. Подібні позацерковні зібрання вільні від практики довгих і заскорузлих служінь, не мають складної обрядової системи, у них відсутній формалізм, але є те, чому й повчає Новий Завіт — там присутній живий Христос.

У цих спільнотах не ставлять за самоціль своє кількісне розростання. Головним тут виступає інше — якість сповідуваного християнства, відповідність його євангельському віровченню. Сповідувана там новозавітна доктрина про “малий залишок” — це той реальний принцип, який убезпечує їхнє позацерковне християнство від масової номінальності. Саме цими міркуваннями керувався автор Книги Об'явлення (14:1-5), зауважуючи, що спасених з усього людства за всі часи, як це не виглядає для когось дивним, буде всього нічого — лишень “сто сорок чотири тисячі”.

До речі, кількісне зростання ісламу в Європі, з одного боку, доводить втрату християнством своїх колишніх позицій в європейському соціумі, його (християнства) нездатність, безсилля (власне, толерантність!) захистити себе в умовах постмодерного, глобалізованого, секулярного і водночас полірелігійного світу. Масовість європейського християнства, неконтрольованість його членства, байдужість до пересічного віруючого, небажання його саме “навчати” Євангелії (Мт. 28:19-20) спрацювали проти християнства, зрештою, проти самої Європи, бо постали інструментом для вкорінення чужинських світоглядів на європейському континенті.

Без перебільшення можна констатувати, що християнство сьогодні здає свої позиції на користь ісламу. На фоні останнього воно й справді виглядає патологічно слабким, якимось беззубим, а тому й непереконливим, відірваним від людини. Як бачимо, в релігійному світі наявна не лише еволюція, а й інволюція. Тому, якщо християнство сьогодні нездатне захищатися, якщо воно й надалі буде декларувати, що його сила у слабкості, у непротидії злу, бо ж часто відсутність чинити опір у християнстві постає чи не найбільшою його

93 Там само.

чесноту (див.: Дії 8:32-33), то воно ризикує вже до кінця ХХІ століття якщо й не зникнути з релігійної мапи світу, то перетворитись на маргінальний світогляд. Християнська ідея “підставлення іншої щоки”, “любові до ворогів” тут вже не спрацьовує. Європейцям слід приймати рішучі і конкретні кроки на захист власної європейськості, християнської ідентичності.

Сьогодні ми є свідками нової, четвертої хвилі поширення ісламу у світі, проте хвилі особливої і знову ж таки “гібридної”, оскільки вона спричинена не так прагненням мусульман поширювати іслам, як міграцією в так звані “благополучні країни”, тобто викликана не релігійними, а соціальними і матеріальними причинами. Своєрідність цієї хвилі полягає ще й у тому, що вона не спричинена міграцією до метрополій мусульман виключно з колишніх азійських і африканських колоній, як це відбувалося протягом усього ХХ століття, не зніщана якоюсь з ісламських країн, як це було за часів Арабського халіфату чи Османської імперії. Четверта хвиля ісламу — це завоювання світу для ісламу через масову, неконтрольовану, нелегальну міграцію мусульман із країн третього світу; ця хвиля — вияв повзучої агресії “бідного” арабського світу проти “багатого” Заходу.

Іслам за темпами зростання в Європі давно вже перекидає християнство, в такий спосіб поступово перетворюючи традиційно католицькі країни на ісламські. За даними ООН лише у 2015 році близько 1 млн. нелегальних мігрантів прибули до Європи, від січня до липня цього року 438 тис. попросили притулку в Європі, з них 43% забажали жити в Німеччині (94). Це дає привід говорити, що з часом Європа, принаймні Західна, не виключено, що може перетворитись на мусульманський континент. Утім, хотілося б вірити, що це водночас не буде іслам арабського типу, а інший, новий, європейський іслам. Проте в наші дні допоки маємо зовсім іншу, протилежну картину, яка більше схожа на брутальну “арабізацію” Європи. Ні про який європейський іслам мова тут не йде в принципі, бо він (іслам), мало того, що залишається традиційно-арабським, постає для європейця незрозумілою культурою, чужинським світоглядом, ворожою релігією.

Переселяючись до країн Заходу, вихідці з мусульманських країн Близького Сходу, Центральної Азії та Північної Африки прагнуть нав’язати її громадянам притаманні для ісламського середовища релігійну й культурну парадигму, традиційну модель світорозуміння. По суті, паразитуючи на європейських цінностях, мігранти з мусульманських країн у такий спосіб беззастережно проштовхують іслам на європейський континент. Поруч із цим, разом із будівництвом в Європі культових будівель, збільшується кількість мусульманських навчальних закладів, культурних центрів, земляцтв.

Іслам нині розширюється за рахунок Заходу, межі ісламського світу сьогодні, як зазначає український ісламознавець М.Якубович, вже далеко “не в Стамбулі, а набагато західніше - у Парижі, Лондоні чи, скажімо, Брюсселі”, в

94 Меркель заявила, що біженці з Близького Сходу мають залишити Німеччину // ТСН.ua. - 30 січня 2016: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/merkel-zayavila-scho-bizhenci-z-blizkogo-shodu-mayut-zalishiti-nimechchinu-581633.html>

той же час “серед мусульман Євросоюзу — (можна — П.П.) почути агресивну риторику проти “західних цінностей”. Пригадую випадок, коли, будучи співорганізатором однієї конференції, я запрошував до участі ректора ісламського навчального закладу з Нідерландів: ініціатори тієї зустрічі бажали почути думку “європейських мусульман” про буття ісламу у світських державах. На загальний подив вона стосувалася не можливостей, які відкриває вільне суспільство, а майже виключно загроз релігійності й інших негативів”.⁹⁵

Добре, що в українському ісламі є такі лідери, як шейх Саїд Ісмагілов — муфтії Духовного управління мусульман України “Умма”, який своїм завданням вважає утвердити думку, що мусульманська спільнота України мусить бути невід’ємною й обов’язково патріотичною частиною українського суспільства. А інші що? — Їхня позиція не до кінця виразна, не чітко проукраїнська. Приміром, діяльність шейха Ахмеда Таміма — муфтія України, голови Духовного управління мусульман України орієнтована здебільшого на інтеграцію українських мусульман в арабський світ. Діяльність його в Криму сприяла розколу мусульманського світу кримотатарського народу, з’яві спільноти, зорієнтованої на російський іслам.

З епохи Просвітництва існує думка, що в майбутньому релігія, зокрема християнство, зникне: активний розвиток науки, мовляв, призведе до відмови від релігійного світогляду. У цьому таки є певна рація. Бо ж і справді, як зауважував визначний індійський філософ Ошо (Раджніш Чандра Мохан, 1931-1990), “усього, чого досягла наука за 300 років, все це — завдячуючи сумніву. А за 10000 років релігія не досягла нічого — із-за віри”. Утім, на наш погляд, кінець релігії ознаменує не так практичне використання досягнень науки в інтересах суспільного розвитку, як його спричинить сама релігія через формалізм, деградацію релігійних інститутів і, зрештою, непопулярність релігійного світогляду.

Приміром, Католицька Церква вже відчуває серйозне занепокоєння з приводу втрати нею європейської ексклюзивності, зворушена поступовим зникненням католицької Європи, особливо на фоні її активної ісламізації, а також з огляду на втрату колишніх позицій на Сході Європи, спричинених поширенням там протестантизму і православ’я (особливо російського). Політика Ватикану тому спрямовується на відродження католицизму в Європі, хоча й існує неабияка для цього складність: європейці, з одного боку, все більше перестають бути церковно-належними віруючими, вважаючи, що духовність існує і поза межами конфесійно організованого християнства, а з іншого боку, чимала більшість католиків схиляється до позиції, яка може характеризувати їх більше, як агностиків, скептиків, атеїстів і навіть антитеїстів, тим само знецінюючи, заперечуючи свою належність до християнства взагалі.

“...Ми вбили Бога, а наші храми зробили поховальними ямами, - підкреслює кардинал Роберт Сара, префект Конгрегації Божого культу і дисципліни Таїнств. - Справжня криза, яка підточує наш світ, це не економічна

ані політична криза, а криза Бога. Людина нині скерована майже виключно на володіння і використання матеріальних благ: вона працює, створює суспільні зв'язки і розпочинає війни майже виключно для того, аби здобути матеріальні блага і зміцнити свою гегемонію. ...Культура Заходу поступово укладається так, ніби Бог не існує. Сьогодні чимало людей постановили собі обійтися без Творця. Для багатьох людей Бог помер. Значна частина вірних перестали ходити до церкви, аби вберегтися від запаху гниття Бога, а тому втратили самого Бога” (96)

Подібна думка справедлива не лише щодо католицизму чи християнства загалом, а й до будь-якої іншої релігії. Втрата в масовій європейській свідомості релігійно-моральної об'єктивної Істини знецінює саме поняття свободи – свободи як морального самопокладання. Вибір між добром та злом відтак втрачає об'єктивну безумовну значимість, оскільки самі поняття добра і зла значною мірою віддаються на відкуп індивідуальної совісті. Останнє, підкреслимо, і є тим головним лейтмотивом, яким скеровується рух сучасного людства до так званого нового плюралістичного суспільства (97), з його й новим, модернізованим християнством — християнством позацерковним, християнством не так уже євангельським, як агностичним. Це лише справа часу. Новозавітна герменевтика, окремі теологи вже нині роблять успішні кроки у справі прив'язування християнства до світу, його змирщення.

Розширення інституційного поля релігії в бік світу тягне за собою й зміну її пріоритетів, оскільки, так чи інакше, парадигмальні акценти переносяться з небесного на земне. Зауважимо тут принагідно, що свого часу радикалізм католицьких модерністів вивів їх за межі не лише самого католицизму, але й християнства взагалі, підірвавши в такий спосіб у католицьких колах на довгі роки (аж до II Ватиканського собору) довіру до біблеїстики і практично Біблії взагалі (98). Незважаючи на це, радикальні теологи продовжують виходити з того, що релігія в сучасному світі може вижити за однієї умови — коли прилаштується під сучасну людину, наблизиться до світу її буття. Розширення релігійної сфери через нетрадиційні форми її організації тільки підтверджує це. Наскільки це буде вдалий вибір покаже час.

1.5 Мар'яна ТАТАРЧУК. МЕНШИНА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ РЕЛІГІЙНОГО БУТТЯ

В сучасних умовах розвитку України укріплення її правового фундаменту і встановлення демократичного громадянського суспільства актуальною проблемою є можливість особи реалізовувати права і свободи, гарантовані конституцією і іншими законодавчими актами. Останнім часом у світі все

96 «Для багатьох людей Бог помер...» // CREDO. - 16.03.16: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/03/154165>

97 Попов В. Православие и свобода: [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://www.wco.ru/biblio/zip/popov1.zip>

98 Див.: Кузмицкас Б.Ю. Философские концепции католического модернизма.- Вильнюс, 1982.